

DOI: 10.30520/tjsosci.857763

NORMATİF GÜÇ ÇERÇEVESİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN UKRAYNA İLE İLİŞKİLERİNE AVRUPA PARLAMENTOSU'NUN ETKİSİ¹

THE EFFECT OF EUROPEAN PARLIAMENT ON THE EUROPEAN UNION'S RELATIONS WITH UKRAINE WITHIN NORMATIVE POWER FRAMEWORK

İmren ALAKUŞ²

ÖZET

Avrupa Birliği (AB) için dış politika önemli ölçüde tartışmalı bir alandır. Uzun yıllar boyunca, AB bu alanda etkili bir dış politika oluşturmaya çalışmıştır. AB, çabalarının sonucunda, tartışmalı da olsa bir dış ve güvenlik politikası oluşturmuştur. Bu bağlamda, bu politika alanına AB vatandaşları tarafından seçilen Avrupa Parlamentosu (AP) üyelerinin etkisi sorulması gereken sorulardan biridir. AB'nin resmi dokümanlarına göre, AP'nin, AB dış politikasını etkilemek için çok az resmi yetkisi vardır. AP, AB'nin dış politikasını biçimlendirmek için daha fazla yetki almaya uğraşmaktadır. AB, etkin bir dış politikaya sahip olmamasına rağmen, AP, AB'nin dış politika mekanizmaları aracılığıyla dış politika meselelerine etki etmeye çalışmaktadır. Bu çerçevede, odak noktası AP'nin dış politika meselelerine yönelik eğilimidir. Bu makale, normatif güç Avrupa yaklaşımını ve Ukrayna örnek olayını, dış politika konularına dair AB ve AP'nin tutum ve eylemlerini analiz etmek için kullanacaktır. Bu makale normatif güç yaklaşımıyla AB'nin Ukrayna ile ilişkilerinde AP'nin rolünü açıklamaya çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Avrupa Parlamentosu, Normatif Güç, Ukrayna

ABSTRACT

Foreign policy is highly controversial area for the European Union (EU). For many years, the EU has tried to form an effective common policy in this area. The EU has created a foreign and security policy, albeit controversial, as a result of its efforts. In this context, the influence of the European Parliament (EP) members selected by EU citizens in this policy area is one of the questions to be asked. According to the EU's formal documents, the EP has few formal powers to influence the EU's foreign policy. The EP has tried to get more powers to shape the EU's foreign policy. In spite of the fact that EU has not an operative foreign policy, the EP has engaged in influence foreign policy issues by way of EU's foreign policy mechanisms. In this framework, the focus point is the EP's inclination towards foreign policy issues. The article will use normative power Europe (NPE) approach and Ukraine case to analyse attitudes and actions of the EU and the EP in relation to foreign policy topics. This article will try to explain role of the EP in the EU's relations with Ukraine through normative power approach.

Keywords: European Union, European Parliament, Normative Power, Ukraine

¹ Bu çalışma, Doç. Dr. Armağan Emre Çakır'ın danışmanlığında Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü'nde yürütülen doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

² Marmara Üniversitesi, Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Öğrencisi, mail: imren.alakus@hotmail.com, ORCID: 0000-0001- 8349-180X.

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş sonrasında değişen güvenlik tanımları yeni yaklaşımlar getirmiştir. Normatif güç Avrupa yaklaşımı, 2000'ler öncesinde de ele alınmış olsa da esas görünürlüğü Ian Manners'ın 2002 yılında yazdığı makalesiyle elde etmiştir. AB'nin normatif güç olduğu yönündeki savlar AB'nin, üye ülkeleri ve diğer devletlerle ilişkisinin niteliğini araştırmaya itmiştir. Bu kapsamda AB'nin normatif gücünü değerlendirebilmek için öncelikle bu alanda AB'nin kapasitesini ve etki alanının bilinmesi gerekmektedir.

AB'nin dış politikada entegrasyon adımları kurulduğu günden beri tartışılmış ama istenen adımlar atılamamıştır. Dönemsel olarak bunun sebepleri farklılık gösterse de esas nedenin üye devletlerin yönelimleri olduğu söylenebilir. Bu çerçevede analize eklenmesi gereken bir diğer kurum AP'dir. Üye devletlerin yönelimlerine karşın AP'nin dış politikada etkin olma çabaları AB dış politikasını hareketlendirmektedir. Bu kısımda öne çıkan husus ise AP'nin, AB dış politikasına hangi yönde katkı sağladığıdır. Norm ve değerler temelinde ilerlemesi AB'nin normatif gücüne katkı sağlayabileceği veya öne çıkarabileceği gibi çıkar yönelimli tutumu AB'nin uluslararası politikada sergilemek istediği kimliğine zarar verebilir.

Bu çalışmada AB'nin Ukrayna ile ilişkilerinde AP'nin etkisi incelenecektir. Ukrayna örnek olayı hem AB üyesi ve aday olmadığından hem de bir Avrupa ülkesi olduğundan AB'nin hem göz ardı edebileceği hem de ortak payda hassasiyetiyle yaklaşabileceği önemli bir ülkedir. Bu nedenle, Ukrayna'ya yönelik AB'nin tutumu ve buna AP'nin etkisini incelemek için öncelikle makalenin kuramsal çerçevesi olan normatif güç ele alınacaktır. Sonraki kısımlarda ise AB ve AP'nin dış politikadaki kapasitelerine değinilecektir. Son kısımda ise Ukrayna ile ilişkiler normatif temelde değerlendirilecektir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE: NORMATİF GÜÇ KAVRAMI

Normatif, bir birey veya bir grup için ortalama veya olağan kazanım veya performans düzeyini belirten 'norm' isminden türetilen sıfat veya daha çok felsefi tartışmada, insan davranışını uyulması gereken bir şey olarak değerlendirmek veya yönlendirmek için kullanılan bir standart, kural ve ilkedir. Ian Manners, 'normatif' kelimesini kullandığında, bir şeyleri - insan davranışı ve uluslararası pratiği - değiştirmek istediğini kastettiğini ifade etmiştir (Manners, 2006a, ss.117-118).

Bu kavramın AB üzerinden yorumlanması Manners'ın *Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?* makalesiyle gerçekleşmiştir (Manners, 2002, ss.235-258). AB'nin kapasitesine yönelik tanımlamalar (sivil güç, yumuşak güç gibi) kurulduğu günden beri yapılmıştır. Fakat normatif güç bu kapsamda en fazla tartışılan kavramlardan biri olmuştur. AB temsilcileri de bu kavramı sahiplenmişlerdir. Örneğin dönemin Komisyon Başkanı Romano Prodi bir konuşmasında, Avrupa'nın demokrasi, özgürlük ve dayanışma ilkelerine dayalı bir kalkınma ve kıtasal bütünleşme modeli oluşturduğunu beyan etmiştir (European Commission, 2000). Dönemin Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso bir söyleşide, "En önemlisi olmasa bile, dünyadaki en önemli normatif güçlerden biriyiz... Normları tesis etmede ve onları farklı gerçekliklere uygulamada başarılıyız" demiştir (aktaran Manners, 2008, s.79). Bu normatif ifadeler sadece istisnai söylemlerde bulunmaz, AB üst düzey yetkililerinin çoğu bu temelde yorumlarda bulunurlar (Diez, 2005, s.620).

2.1. NORMATİF GÜÇ AVRUPA TARTIŞMASI

Manners, normatif gücü normal olanı şekillendirme ve değiştirme kapasitesi olarak tanımlamıştır (Manners, 2002:239). Manners, çalışmasında sivil ve askeri güç gibi devlet odaklı çalışmaların aksine devlet temelli özelliklerden uzaklaşarak AB'nin uluslararası kimliğinin fikirselle etkisini ele almıştır (Manners, 2002, s.238). Normatif gücün merkezinde askeri ve ekonomik araçlar değil ikna ve tartışma, normlara başvurma, söylemi biçimlendirme, örnek gösterme ve prestij veya utandırmayı kapsayan normatif eylemler yer almıştır (Aggestam, 2009, s.31).

Thomas Diez, normatif gücün uluslararası politikada belirli bir aktör türünü ve aynı zamanda bir ilişki niteliğini ortaya koyduğunu belirtmiştir. Diez, bu ilişkinin başkalarının normalini biçimlendirdiği için bir tür hegemonik güç olarak görülebileceğini ifade etmiştir (Diez, 2005, s.616). Manners, normal biçimlendirmenin merkezinde ise evrensel norm ve ilkeler olduğunu iddia etmiştir (Manners, 2002, s.241). Manners, bu normların AB'nin uluslararası politikada hedeflerine ve eylemlerine rehberlik ettiğini belirtmiştir. (Manners, 2008, s.76). AB'nin normatif temeli antlaşmalarında, kriterlerinde, politikalarında, deklarasyonlarında ve koşullarında bulunmaktadır. Manners, bahsedilen resmi belgeler vasıtasıyla AB bünyesinde 5 temel norm olduğunu söylemiştir. Bunlar, barış, özgürlük, demokrasi, hukuk üstünlüğü ve insan haklarıdır. Aynı zamanda AB'nin dört küçük normu olduğunu da ifade etmiştir. Bunlar, sosyal dayanışma, ayrımcılıkla mücadele (eşitlik), sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetim ilkesidir (Manners, 2002, ss.242-244).

Yukarıda da ifade edildiği gibi bu normların temeli AB'nin resmi belgelerinde mevcuttur. Örneğin, Avrupa Birliği Antlaşması'nın Konsolide metninin 21.maddesinde "Birliğin uluslararası alandaki eylemi; kurulmasına, gelişmesine ve genişlemesine ilham kaynağı olan ve dış dünyada desteklemeyi hedeflediği şu ilkelere dayanır: demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlüklerin evrenselliği ve bölünmezliği, insan onuruna saygı, eşitlik ve dayanışma ilkeleri ile Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan ilkelere ve uluslararası hukukun ilkelerine saygı" ifadesi yer almıştır (European Commission, 2012, ss.28).

Bu kapsamda belirtmek gerekir ki AB'nin normatif gücünün temelini dış kaynakları da mevcuttur. AB'ye rehber olan ilkeler başlıca Helsinki Nihai Senedi, Paris Şartı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları, BM Şartı, Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Rio Deklarasyonu, Kyoto Protokolü gibi metinlerde de yer almıştır (Manners, 2006b, ss.171-172).

Resmi antlaşmalar ve uluslararası dokümanlarda kendine yer bulan norm ve değerler temelinde AB'nin hem kendi üyeleri hem de AB dışındaki ülkelerle ilişki kurması normatif gücün önemli bir argümanıdır. Normatif gücün merkezindeki bu argümana yönelik çok sayıda eleştiri bulunmaktadır. Aşağıda bu eleştiriler örnek olayın analizine katkı sağlaması açısından kısaca ele alınacaktır.

2.2. NORM-ÇIKAR TARTIŞMALARI

Yukarıda normatif gücün temel özellikleri ortaya konmuştur. Bu bağlamda en fazla tartışılan konulardan biri norm-çıkarmeselesidir. Diez'e göre normatif güç olma hedefindeki her aktör norm-çıkarm ikilemiyle yüzleşecektir (Diez, 2005, ss.624-626). AB'nin uygulamaları bu konuda çok fazla eleştiri almıştır. Örneğin, Arap dünyasındaki demokratik ayaklanmalara AB tepkisi sıkça eleştirilmiştir. AB, bir taraftan demokrasiyi teşvik ettiği iddiasında bulunurken diğer taraftan AB, bu bölgedeki yöneticilere Akdeniz'deki göçü durdurmak ve petrol kaynaklarını korumak için destek vermiştir (Diez, 2013, s.197). Yani AB'nin stratejik ve güvenlik çıkarları demokrasi teşviki iddialarına gölge düşürmüştür.

Aynı şekilde AB'nin normlara yönelik vurgusunun temelinde stratejik ve ekonomik çıkarların yattığı söylenmiştir. Yani çıkarların, değerler retoriği ile üzerinin örtülmüş olabileceği iddia edilmiştir. Fakat norm ve çıkarların birbirinden kolayca ayırt edilemeyeceği ifadesi de eklenmiştir (Diez, 2005, ss.624-625).

Adrian Hyde-Price ise bu tartışmaya araçsallaştırma ifadesi ile katkıda bulunmuştur. Hyde-Price, devletlerin kendilerine yönelik faydalı bir dış politika izlemek için AB'yi bir araç olarak kullandığını ileri sürdüğünden AB'nin normatif güç olmadığını söylemiştir. Örneğin, AB üye devletlerinin, Orta ve Doğu Avrupa'ya yönelik politikalarda AB'yi çıkarlarına uygun biçimde yakın çevresini şekillendirmek için bir araç olarak kullandığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda AB'nin siyasi ortaklık veya dışlama, ekonomik ödül veya cezalar, üyelik vaadi veya dışlanma tehdidi gibi araçlar kullanarak dış çevresini biçimlendiren bir hegemonya aracı olarak hizmet ettiği ifade edilmiştir (Price, 2006, ss.226-227).

Norm-çıkarm tartışmasının bir diğer yönü de öncelikleştirme meselesidir. Devletlerin sadece güç değil çevreden insan haklarına kadar bir dizi etik kaygıları da vardır. Fakat bunların ikinci dereceden olduğu eleştirisi yapılmıştır. Çünkü bu etik değerlerin çıkarlarla çatıştığında görmezden gelineceği veya feda edileceği belirtilmiştir. AB çerçevesinde realistler, üye devletlerin temel ulusal çıkarlarıyla çelişmediği durumda AB'nin etik kaygılar yani ikinci dereceden önemli konular yönünde hareket etmesine izin verileceği belirtilmiştir. Putin döneminde Rusya ile ilişkiler veya Çin'e silah satışı örnekleri normatif güç Avrupa sınırlarına önemli örnektir (Price, 2006, s.223).

Yukarıda norm-çıkarm meselesine kısaca değinilmiştir. Normların, çıkarlar için bir örtü görevi gördüğü, AB'nin, üye devletlerin çıkarları için araçsallaştırıldığı ve ilişkilerde merkezi önemi olanın normlar değil çıkarlar olduğu şeklinde eleştiriler yapılmıştır. Yani kısaca AB'nin normları görmezden geldiği ya da onları çıkarları için kullandığı eleştirisi yapılmıştır. Fakat yukarıda da örnekleri verildiği gibi AB düzeyindeki çeşitli resmi yetkililer AB'nin normatif güç olduğunu iddia etmişlerdir. Bu temelde, AB'nin normatif güç olduğu kabul edilirse şu sonuca varılabilir ki AB, olası bir krizin çözümüne yönelik politikasını, üye devletlerin kendi ulusal çıkarları temelindeki tercihlerinden uzak yöntemlerle şekillendirir. Yani oluşturulan politika, üye devletlerin çıkarlarıyla çatıştığında da tercih edilir olur. Bu çerçeveden bakıldığında, eğer AB aksi yönde bir politika benimserse, AB'nin kendi normatif güç kimliğiyle çeliştiği sonucuna varılabilir. Normatif güç kapsamında AB-Ukrayna ilişkisine AP'nin etkisini incelemek için öncelikle AB ve AP'nin dış politikadaki varlıklarını ve yetkilerini incelemek gerekmektedir.

3. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE KAPSAMI

Soğuk Savaşın bitmesiyle güvenlik algılamaları değişmiş ve Avrupa'nın gündemine yeni güvenlik sorunları (sınır ötesi terörizm, toplu göç, organize suç, nükleer silahların yayılması ve insan hakları ihlalleri vs) girmiştir. Bu dönemde üye devletler kendi aralarında dış ve güvenlik politikası alanlarında derin işbirliği yapmaya ikna olmuşlardır (Kaya, 2005, ss.128, 130). Maastricht Antlaşması öncesi AB bu alanda adımlar atsa da esas görünürlüğü Maastricht Antlaşması ile gerçekleşmiştir. AB'nin etkin bir ortak dış politikaya sahip olması dış politikada uyumlu kararlar getireceğinden üye devletlerin ulusal çıkar odağını kırabilecektir. Bu nedenle resmi belgeler bu kapsamda incelenerek AB'nin bu alandaki kapasitesi ortaya konmaya çalışılacaktır.

3.1. LİZBON ANTLAŞMASI ÖNCESİ GELEN YENİLİKLER-DEĞİŞİKLİKLER

Maastricht Antlaşması ile AB dış politikasının iki ayrı çatı altında yürütüleceği kesinleşmiştir:

- Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP), hükümetlerarası yapıda olduğundan bu politikada Avrupa Konseyi ve Bakanlar Konseyi önemli kurumlar olmuşlardır.
- Ticaret, dış yardım ve AB genişlemesi gibi alanlardaki dış politikalar, bir ulusüstü karar verme süreci çerçevesinde biçimlendirilmiştir (Mix, 2013, s.2).

Aşağıdaki maddeler ise ODGP'nin amaçları olarak belirlenmiştir:

- ortak değerleri, temel çıkarları ve Birlik bağımsızlığını korumak,
- Birliğin ve üye devletlerin güvenliğini her biçimde güçlendirmek,
- BM Şartı ve Helsinki Nihai Senedi ilkeleri ve Paris Şartı'nın amaçlarına uygun olarak uluslararası güvenliği güçlendirmek ve barışı korumak,
- uluslararası işbirliğini teşvik etmek,
- demokrasi ve hukuk üstünlüğünü geliştirip insan hakları ve temel özgürlüklere saygı göstermek.

Bu amaçların üye devletler arasında sistematik işbirliği ve ortak eylemlerle izleneceği belirtilmiştir (European Commission, 1992, ss.123-124). Uygulanabilirliğinden bağımsız olarak görüldüğü üzere ODGP amaçlarında önemli şekilde ortak değerlere ve normlara vurgu yapılmış olmasına rağmen bu alan hükümetlerarası yapıda olmuştur.

Dış politika alanında üye devletlerin daha çok kendi politikalarını uygulamayı tercih ettikleri bilindiğinden Maastricht Antlaşması bu bağlamda üye devletlere güçlü yükümlülükler getirmiştir. Örneğin, "Üye devletler Birliğin dış ve güvenlik politikasını sadakat ve karşılıklı dayanışma ruhuyla aktif biçimde ve koşulsuz destekleyecektir. Birlik çıkarının aksine veya uluslararası ilişkilerde uyumlu güç olarak etkililiğini zayıflatmaya yönelik herhangi bir eylemden kaçınacaklardır. Konsey bu prensiplere uyum sağlandığını garanti altına alacaktır" denilmiştir. Buna ek olarak, üye devletlerin bu politika alanındaki konularda birbirlerine bilgi verecekleri ve danışacakları hükmü de yer almıştır (European Commission, 1992, ss.125-126). Bu ifadeyle de üye devletlerin çıkarları değil Birlik çıkarı ve uluslararası ilişkilerde uyum ifadesiyle Birliğin tutumu üye devletlerin çıkarından daha üstün kabul edilmiştir. Kısaca bu antlaşmayla bir yandan değerlere ve ortak uyuma atıflar yapılırken diğer yandan uygulamada üye devlet hassasiyetleri temel olmuştur.

Maastricht Antlaşması'nın kabulünden sonra Balkanlarda AB'nin başarısız politikası AB'nin güçsüzlüğünü göz önüne sermiş ve bu durum ODGP'ye kuşkuyla bakılmasına neden olmuştur (Keukeleire ve Raube, 2013, s.66). Fakat başarısızlıklara rağmen AB, ortak tutum için bu alanda adımlar atmaya devam etmiştir.

ODGP bağlamında incelenmesi gereken bir diğer resmi belge 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması'dır. Maastricht'te yer alan ODGP amaçlarından farklı birkaç hedef benimsenmiştir. Bu amaçlar:

-Birliğin ortak değerlerini, temel çıkarlarını, bağımsızlığını ve bütünlüğünü Birleşmiş Milletler Şartı'nın ilkelerine uygun olarak korumak;

-Birliğin güvenliğini her biçimde güçlendirmek;

-Birleşmiş Milletler Şartı'nın yanı sıra Helsinki Nihai Senedi'nin ilkeleri ve Paris Şartı'nın amaçlarına göre dış sınırlardakiler de dâhil olmak üzere barışı korumak ve uluslararası güvenliği güçlendirmek olarak listlenebilir (European Commission, 1997, ss.9-10).

Amsterdam Antlaşması etkili ve uyumlu dış politikaya vurgu yapmıştır. Ayrıca ODGP için yeni bir makam olan yüksek temsilcilik mevkisi oluşturulmuştur (European Commission, 1997, ss.10,13). Bu makam ile ilk defa AB dış politikası bir isme ve bir yüze sahip olmuştur (Bindi, 2012, s.33). Bu makamın görevleri, ODGP çerçevesindeki konularla ilgili kararların formüle edilmesi, hazırlanması ve uygulanışına katkıda bulunması ve bazı durumlarda üçüncü taraflar ile diyaloga girmesi ve Konsey Genel Sekreterliği görevini yürütmesi olarak kabul edilmiştir (European Commission, 1997, s.15). Kısacası AB, ODGP alanında etkin ve uyumlu hareket edebilmek için yeni bir makam oluşturarak bu konuda ciddi olduğunu göstermek istemiştir. Ayrıca görüldüğü üzere AB, ortak değerler ve normlara olan vurgusunu devam ettirmiştir.

3.2. LİZBON ANTLAŞMASI İLE DIŞ POLİTİKAYA GELEN YENİLİKLER

Lizbon Antlaşması'yla ODGP, resmi olarak AB dış eylem sisteminin parçası olarak tanımlanmıştır. AB dış eylem sistemi, dış ilişkileri, güvenliği ve ekonomi ve kalkınma politikalarını kapsamıştır (Gegout, 2010, s.42). Avrupa Birliği Antlaşması Konsolide metninin 3.maddesinde, AB'nin, Birliğin değerlerini ve çıkarlarını dünyayla ilişkisinde koruyacağını ve teşvik edeceğini ve vatandaşlarının korumasına katkıda bulunacağı vurgulanmıştır (European Commission, 2012, s.17). Antlaşmada, Birlik dış eyleminin farklı alanlardaki uygulaması ve gelişiminde amaçları takip edeceğini ve ilkelere saygı gösterileceği yer almıştır. Bu durum Birliğin dış eylemini ortak ilke ve amaç temelinde bütünleştirme girişimidir. Yani antlaşma AB'nin değer ve amaçlarını netleştirmiş ve dış eylemi tek bir ilke ve hedef temelinde bütünleştirmiştir. Burada amaç tüm dış politikalar arasında tutarlılığa olan hassasiyettir (Savaşan, 2007, ss.4-5). Fakat diğer taraftan Antlaşma, egemenlik sınırını da çizmiştir. Antlaşma, AB'nin "devletin toprak bütünlüğünü sağlama alma, hukuk ve düzeni devam ettirme ve ulusal güvenliği korumayı içine alacak şekilde" devlet fonksiyonlarına saygı göstereceğini taahhüt etmiştir. Ulusal güvenliğin her üye devletin sorumluluğu olarak kalmaya devam edeceği de belirtilmiştir (European Commission, 2012, s.18).

Avrupa Birliği Antlaşması'nın Konsolide Metninin 21.maddesi ODGP kapsamında önemli hüküm içermiştir. 1.paragrafında, Birlik eyleminin dış dünyada, demokrasiye, hukukun üstünlüğüne, insan hakları ve temel özgürlüklerin evrenselliği ve bölünmezliğine, insan onuruna saygı, eşitlik ve dayanışma ilkelerine ve Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan ilkelerine ve uluslararası hukukun ilkelerine saygıya dayalı olduğu belirtilmiştir. Aynı maddenin 2.paragrafında ise ODGP hedefleri şöyle listelenmiştir:

2- a) Birliğin değerlerini, temel çıkarlarını, güvenliğini, bağımsızlığını ve bütünlüğünü korumak, b) demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve uluslararası hukuk ilkelerini güçlendirmek ve desteklemek, c) Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaç ve ilkelerine, Helsinki Nihai Senedi ilkelerine ve dış sınırlarla ilgili olanlar da dahil Paris Şartı'nın amaçlarına uygun biçimde, barışı korumak, çatışmaları önlemek ve uluslararası güvenliği güçlendirmek, d) öncelikli olarak yoksulluğun ortadan kaldırılması hedefiyle, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmasını desteklemek, e) uluslararası ticaret üzerindeki kısıtlamaların kademeli olarak kaldırılması da dahil, tüm ülkelerin dünya ekonomisiyle bütünleşmesini teşvik etmek, f) sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak hedefiyle, çevre kalitesinin ve küresel doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin korunması ve iyileştirilmesi için uluslararası tedbirlerin geliştirilmesine katkıda bulunmak, g) doğal veya insan kaynaklı afetlere maruz kalan halklara, ülkelere ve bölgelere yardım etmek, h) daha güçlü çok taraflı işbirliğine ve küresel iyi yönetişime dayanan bir uluslararası sistemi desteklemek (European Commission, 2012, ss.28-29).

Görüldüğü üzere Lizbon Antlaşması'yla genişleyen amaçlar AB'nin yönelimini en azından kağıt üzerinde de ortaya koymaktadır. İlk amaç olarak AB, normatif değerleri ortaya koymuştur. Daha önceki dokümanlarında olduğu gibi değerlerini çıkarlardan daha önce belirtmiştir. Ayrıca antlaşmalarında kendine yer bulmayan normlar (iyi yönetim gibi) da bu belgede yer almıştır.

Fakat altı çizilmesi gereken nokta bu alanda karar alma prosedürüdür. Lizbon Antlaşması öncesinde de sonrasında da bu alandaki işbirliğinin hükümetlerarası yapısı devam etmiş ve karar verme sürecinde kural oy birliği olarak benimsenmiştir. Oybirliği hem araştırmacılar hem de AB yetkilileri tarafından zararlı görülmüştür. Çünkü bir üye devlet veto hakkının varlığını biliyorsa herhangi bir meselede ödün vermek için herhangi bir motivasyona sahip olmaz (Gegout, 2010, ss.63-64). Bu da dokümanda benimsenen değerlerin bir üye devletin ulusal çıkar hassasiyeti nedeniyle göz ardı edilebileceği anlamına gelir. Yani bu alanda atılan adımlara rağmen genel görüntü değişmemiştir: ODGP hükümetlerarası yapıda ve kararlar oybirliğiyle alınır.

4. AVRUPA PARLAMENTOSU'NUN DIŞ POLİTİKA ALANINDAKİ ROLÜ

Yukarıda AB'nin dış politika alanında attığı kısıtlı adımlar ele alınmıştır. Üye devletlerin dış politika hassasiyetleri AB'nin bu alandaki konulara uyumlu tepkiler vermesini engellemiştir. Bu noktada dikkate alınması gereken kurum AP'dir. AP'nin yetki ve gücü başlangıçtan itibaren diğer AB kurumlarından daha kısıtlı olmuştur. Dış politika alanında ise aşağıda da anlatılacağı gibi bu kuruma fazla yetki verilmekten kaçınılmıştır. Fakat AP, bu alanda daha fazla yetki almak için doğrudan ve dolaylı yollardan uğraşmıştır.

4.1. ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI KAPSAMINDA AVRUPA PARLAMENTOSU YETKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kuran Paris Antlaşması, sınırlı danışma yetkisine sahip ve karar verme gücü olmayan ulusal parlamento temsilcilerinden oluşan "Avrupa Parlamentosu" olarak ismi değişecek olan "Ortak Meclis"i kurmuştur. AP'nin danışılan bir kurum kimliğinden bir adım ileriye atma fırsatı bütçe sistemi ile gelmiştir. AB finansmanının üye devlet katkılarından kendi finansal kaynaklarına geçmesine karar verildiğinde demokratik kontrole ihtiyaç duyulmuştur. Böylece AP, Avrupa entegrasyonunun bir parçası olmuştur (Rumrich, 2006, s.213).

AP yetkileri, bütçe üzerindeki demokratik kontrol ve 1979 doğrudan seçim aracılığıyla artmıştır. Fakat ODGP alanındaki gücü tartışmalıdır. Maastricht Antlaşması'nda, "Başkanlık, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın temel yönleri ve temel tercihleri hakkında Avrupa Parlamentosu'na danışır ve Avrupa Parlamentosu'nun görüşlerinin gerektiği şekilde dikkate alınmasını sağlar." ifadesiyle AP'ye yalnızca danışma yetkisini vermiştir. Buna ek olarak, AP'nin ODGP gelişimi hakkında bilgilendirileceği, Konsey'e sorular sorabileceği veya ona tavsiyelerde bulunabileceği ve ortak dış ve güvenlik politikası kapsamındaki uygulamalarla ilgili yıllık tartışmalar düzenleyebileceği hükmü de getirilmiştir (European Commission, 1992, s.127). Yani ODGP'de AP etkisi dolaylı olmuştur (Rumrich, 2006, s.214). Maastricht ile AP sadece danışma ve bilgi alma hakkını kazanmıştır. Ayrıca bu bahsedilen hükümde yer alan ana yönler ve temel seçenekler ifadesi de belirsizdir. Bu muğlak ifade AP'nin bu alandaki eylemlerini zorlaştırmıştır. Bunun yanında Konsey'in ODGP kapsamındaki eylemleri gerçekleştirdikten sonra AP'ye bilgi vermesi de söz konusu olmuştur (European Parliament, 2005a). Kısacası antlaşmaların getirdiği kısıtlı yetki bile tam olarak uygulanamamıştır.

AB düzeyinde dış ve güvenlik politikası alanında adımlar atılmasına rağmen AP'nin yetkisi bu alanda artmamıştır. Bu durum Lizbon Antlaşması ile de çok değişmemiştir (Rosen, 2015, s.14). Avrupa Birliği Antlaşması'nın Konsolide metninin 36.maddesinde, "Birlik Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi... Avrupa Parlamentosu'na düzenli olarak danışır ve bu politikaların gelişimi hakkında Avrupa Parlamentosu'nu bilgilendirir. Özel temsilciler, Avrupa Parlamentosu'nun bilgilendirilmesine dahil olabilirler. Avrupa Parlamentosu, ortak güvenlik ve savunma politikası da dahil, ortak dış ve güvenlik politikasının uygulanmasına ilişkin gelişmeler hakkında yılda iki kez görüşme yapar" ifadesi yer almıştır (European Commission, 2012, ss.35-36). Yüksek Temsilcinin danışma görevi ile AP dolaylı olarak AB dış politikası üzerindeki kontrolünü genişletme imkânı bulabilmiştir (Polner, 2010, s.263). Bu gibi sembolik düzenlemeler haricinde önemli bir değişiklik yapılmamıştır. Yani AP'nin ODGP alanındaki etki ve yetkisi sınırlı olarak kalmıştır.

4.2. RESMİ YETKİLERİN ÖTESİNDE AP'NİN ETKİ KANALI: PARLAMENTER DİPLOMASI

Yukarıda kısaca AP'nin antlaşmalar bağlamında dış ve güvenlik politikasındaki rolü gösterilmeye çalışılmıştır. Kısıtlı yetkilerinin tamamlayıcısı olarak AP'nin dış politikayı etkileme ve yönlendirme için kullandığı başka güçleri de vardır. ODGP üzerindeki bütçe gücü, uluslararası anlaşmalara onay verme yetkisi, AB Dış Eylem Servisi üzerindeki etkisi gibi araçlarla dış ve güvenlik politikası alanındaki konulara yönelik bilgi almaya ve bu meseleleri şekillendirmeye çalışır. Fakat geniş kapsamda AP'nin bu alandaki rolünün değerlendirilmesi bu makalenin kapsamını aşacağından bu bölümde AP'nin resmi yetkilerinin ötesinde olan parlamenter diplomasi kanalı ele alınacaktır.

AP'nin dış politikadaki eylemleri yasal yetkileriyle sınırlı değildir. AP'nin en önemli özelliklerinden biri dış dünyayla doğrudan temasıdır. Bu kapsamda parlamenter diplomasi incelenmelidir. Parlamenter diplomasi, geniş bir faaliyet yelpazesini kapsamaktadır. Parlamenter diplomasinin faaliyetleri; anlaşmazlık çözümüne katkı, barış süreçlerine elçilerin gönderilmesi ve küresel, bölgesel ve diğer parlamenter forumlara katılımları içermektedir (Bajtay, 2015, s.5).

Parlamenter diplomasi ile AP, dış aktörlerle etkileşimi ile AB'nin uluslararası ilişkilerde normal kavramını şekillendirme sürecine katılmaktadır. Böylece AB dışında AB'yi temsil etmektedir. AP'nin yüklendiği uluslararası rol AP'nin tüm kararlarında ve raporlarında

görülmektedir. Bu uluslararası rol kapsamında AP, dokümanlarında ilgili dış aktörlere hitap eder. Yani dünya çapında sesini yükseltir (Redei, 2013, s.31). AP, uluslararası meselelerle ilgili çok sayıda beyan ve açıklama yayınlamaktadır. Reinprecht ve Levin (2015, s.28) bu belgelerin AB içinde çok önemsenmemesine rağmen AB dışında ön sayfa haber olduğunu belirtmiştir. Bu belgeler aracılığıyla AP kendi duruşunu yansıtır ve bu duruş genellikle normatifik yönünde olur. Çünkü bu belgelerde insan hakları, iyi yönetim, demokrasinin işleyişi ve hukukun üstünlüğü gibi değerlere atıflarda bulunulur (Bajtay, 2015, s.11). AP'nin dış dünyada kendine yer bulması ve AB'nin normatif rol söylemine uygun şekilde AP'nin dokümanlarında bu değerlere vurgu yapması AB'ye katkı değer sağlamaktadır.

Yani AP, AB dışında önemli ölçüde dikkat çekmiştir. Bu temelde AB dışındaki aktörler için AP ile iletişim kurmak ilgi çekici olmuştur. Bu nedenle, AP Dış İlişkileri Komitesi'ne çok sayıda yabancı devlet adamları ziyarette bulunur. Amaçları Avrupa kamuoyunu ve AP'nin onlara yönelik yayınladıkları raporların içeriğini etkilemektir. Yani AB dışındaki aktörler AP'nin duruşunu önemsemektedirler. AP'nin AB dışındaki ülkelerle iletişim kurma araçlarından bir diğeri de daimi delegasyonlar olmaktadır. AB dışına çoğu seyahatler daimi delegasyonlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bunun için yılda iki kez (Biri Avrupa'da biri AB dışında) toplanılır. AB'de olan toplantılarda yabancı aktörlerle AP Dış İlişkileri Komitesi toplantılarında olduğu gibi halka açık toplantılar gerçekleşmektedir. AB dışına yapılan ziyaretlerde ise AP üyeleri o ülkedeki tüm aktörlerle (siyasi aktörler, partiler, sivil toplum temsilcileri vs) bir araya gelmektedir. AP üyeleri AB dışında bu faaliyetlerde bulunurken sadece AP'yi değil bir bütün şeklinde AB'yi temsil etmektedir (Redei, 2013, ss.95-100)

AP, AB dışındaki aktörlerle iletişim kurduğunda eylemlerini, AB dış politikası kavramının ne gerektirdiğini düşünerek şekillendirmektedir (Redei, 2013, s.183). AP'nin rapor ve kararlarında normatif değerlere vurgu yapması, AP Dış İlişkileri Komitesi tartışmalarında hassas meseleleri özgür biçimde tartışabilmesi ve AP üyelerinin AB dışı ziyaretlerinde tüm kesimlerden topluluklarla iletişim kurması AP'nin AB dış politikasına bakışını ortaya koymaktadır.

AP'nin dış politikada artan doğrudan-dolaylı yetkileri dış politikada etkin olma hırsıyla birleşince AP, dış politikada önemli bir aktör olarak görülmüştür (Bajtay, 2015:16). Kısaca parlamenter diplomasi ile AP, antlaşmaların ona neler yapabileceğini belirttiği hükümlerin ötesine geçmiştir (Stavridis, 2016, s.190).

Diğer taraftan AP'nin uğraşlarının sadece AP yönünden bir kazanç olduğu düşünülmemelidir. AP'nin ODGP alanında varolması AB için de bir prestij meselesidir. Bu alanın demokratik yönüne katkıda bulunur. Aynı zamanda ilgili ülkelerdeki tüm kesimlerle iletişim kurarak ODGP'ye yönelik farkındalığın artmasına yol açmaktadır. Yani AP aktiviteleri AB'nin dış dünyadaki görünürlüğüne arttırmaktadır (European Parliament, 2020, s.4). AP'nin çalışmaları sonucunda onun bu alanda ciddiye alınan bir aktör olduğu söylenebilir (Rosen, 2014, s.11). Bu durumun da en büyük sebebi dokümanları ve yaptıklarıyla ortaya çıkan uyumlu davranış ve normatif temelde ilerleme kararlılığıdır.

Kısaca ODGP alanında antlaşmaların getirdiği sınırlı yetkilere rağmen AP bu alanda gücünü arttırmak için uğraşmıştır. Dış politikada etkili olma savaşı verirken eylemlerinin temelinde normatif ilkeler olmuştur. Yani AP, Konsey'den farklı biçimde reel politik konularla çok ilgilenmemiştir (Zanon, 2005, s.14). Bu nedenle de normatif yönü öne çıkmıştır denebilir.

5. AB-UKRAYNA İLİŞKİLERİNDE AP'NİN ÖNEMİ

Yukarıda AB'nin dış politika alanında daha fazla entegrasyona karşı üye devletlerin gösterdikleri hassasiyetler ve AP'nin dış politikada kısıtlı yetkisiyle normatif yönelimi ele alınmıştır. Bu kapsamda Ukrayna'nın AB ve AP ile ilişkileri normatif güç temelinde ele alınacaktır.

Bünyesinde iki farklı kültürü barındıran Ukrayna 1 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir (Srebrnik, 2014). Ukrayna'nın Batı bölümü, Batılı ülkeler ve onların kurumlarıyla ilişkileri desteklerken Doğu bölümü ise Rusya ile ilişkilerin gelişmesini istemiştir (Krotz ve Maher, 2016, s.1062). Bu bölünmüşlük Ukraynalı siyasetçilerin politikalarına da yansımıştır. Bu kapsamda bağımsızlık yanlıları demokrasi, serbest piyasa ve Avrupa kurumlarıyla ilişkileri desteklerken, pragmatist yaklaşımı savunanlar ise Rusya pazarının ortadan kalkması ihtimaline karşın Rusya ile yakın ilişkileri desteklemişlerdir (Samokhvalov, 2007, ss.8-9). Ukrayna'nın bölünmüşlüğüne AB'nin Ukrayna'ya yönelik isteksiz politikaları eklenince iki tarafın ilişkileri sorunlu bir sürecin içine girmiştir.

5.1. AB-UKRAYNA İLİŞKİLERİ

AP'nin AB-Ukrayna ilişkisine etkisini değerlendirebilmek için öncelikle AB'nin tutumunun anlaşılır olması gerekmektedir. Bu sebeple bu bölümde AB-Ukrayna ilişkisi farklı dönemler temelinde ele alınacaktır. İlişkilerin 1990'ların başından 2014 yılına kadar incelenmesinin nedeni Ukrayna'nın Avrupa yönelimli ve Rusya yönelimli dönemlerinde AB'nin tutumundaki değişikliğin varolup olmadığını gözlemleyebilmektir.

5.1.1. TURUNCU DEVRİM ÖNCESİ AB-UKRAYNA İLİŞKİLERİ

Turuncu Devrim öncesinde AB-Ukrayna ilişkilerinin sağlam bir zemini olmamıştır. 1990'ların başında Ukrayna, AB tarafından bir güvenlik problemi olarak algılanmıştır. AB, Orta Avrupa'yı kendi kurumlarına entegre etmeye çalışırken Ukrayna, Soğuk Savaş sonrası oluşan bir periferi ülke olarak görülmüştür (Balfour, 2008, s.101) Bu algılamalara rağmen ilk üst düzey toplantı dönemin Komisyon Başkanı Jacques Delors ve dönemin Ukrayna Başkanı Leonid Kravçuk arasında gerçekleşmiştir (European Commission, 1992). Bu görüşme Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması (OİA) müzakerelerine başlanmasına zemin hazırlamıştır (Molchanov, 2004, s.457).

1994 yılında Leonid Kuçma Ukrayna'nın başına geçerek iki taraf arasında yeni bir dönem açmış ve AB-Ukrayna ilişkilerinin temel çerçevesi Turuncu Devrime kadar OİA olmuştur. Bu anlaşmanın amaçları arasında şunlar vardır: taraflar arasında yakın siyasi ilişkilerin gelişimine imkân vermek, siyasi diyalog için uygun bir çerçeve sağlamak ve demokrasiyi sağlamlaştırmak için Ukrayna çabalarını desteklemek, piyasa ekonomisine geçişi tamamlamak ve ekonomiyi geliştirmek. Bu anlaşma ile demokratik değerlerin, insan haklarına saygının ve piyasa ekonomisi ilkelerinin altı çizilmiştir. Buna ek olarak anlaşma Ukrayna bağımsızlığının, egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün desteklenmesinin tüm Avrupa kıtasında istikrar ve barışa katkıda bulunacağını belirtmiştir (European Commission, 1998). Bu doküman AB tarafından normal bir piyasa anlaşması olarak görülürken Ukrayna bu anlaşmayı Avrupa tercihini geliştirmek için siyasi bir araç olarak algılamıştır (Gehring vd, 2017, s.734).

AB'nin isteksizliği anlaşma metninden kolaylıkla okunabilir: Anlaşmada Ukrayna'ya üyelik beklentisi ve resmi bir yükümlülük vermemiş ve anlaşma önemli ölçüde teknokratik ve tavsiye verici nitelikte olmuştur (Molchanov, 2004, s.456). Anlaşmada yer alan reformlar Ukrayna gibi kırılğan ekonomiye sahip bir ülke için uygulanabilir olmamıştır (Wolczuk,

2003, s.18). Diğer taraftan OİA'da vurgulanan hukuk üstünlüğü ve demokrasi normlarının uygulama mekanizması siyasi diyalogdan öteye geçememiştir (Solonenko, 2006, s.64). Turuncu Devrim öncesinin temeli olan bu anlaşmanın yetersizliği AB'nin Ukrayna'ya verdiği önemi göstermektedir.

1999 Helsinki Zirvesi'nde ise AB, Ukrayna İçin Ortak Strateji kabul etmiştir. Bu belgede OİA'nın tarafların ilişkileri için temel olduğu ifade edilmiştir. Bu belgede Ukrayna'nın Avrupa tercihi olumlu karşılanmıştır (European Council, 1999, s.8). Fakat bu belge Ukrayna'da olumlu karşılanmamış, potansiyel adaylar arasında Ukrayna'nın bulunmaması bir yol ayrımı getirmiştir. Vladimir Putin'in Rusya Başkanı olması ve Ukrayna politikasını güçlendirmeye başlamasıyla iki ülke yakınlaşmıştır. Bunun sonucunda Ukrayna, Rusya, Belarus ve Kazakistan'ı da içine alan ortak ekonomik alan oluşturmak için 2003 yılında bir anlaşma imzalamışlardır (Balfour, 2008, s.116).

Kısaca Turuncu Devrim öncesi dönemde AB, Ukrayna ile ilişkilerini basit ve gevşek bir zemine oturtmaya çalışmıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi güvenlik temelinde ülkenin ele alınması ona yönelik dokümanlarda yeralan normatif değerler için bile bir mekanizma oluşturulmasının önüne geçmiştir. Kısaca bu dönemde AB'nin periferi ülke ve güvenlik problemi olarak algıladığı Ukrayna'dan uzak durmayı tercih ettiği ifade edilebilir.

5.1.2. TURUNCU DEVRİM SÜRECİNDE AB-UKRAYNA İLİŞKİLERİ

Bu dönem Ukrayna'nın AB konusunda geri adım atmasıyla başlamıştır. Ukrayna AB üyelik amaçlarından vazgeçtiklerini ve Rusya ile yakın işbirliğini hedeflediklerini açıklamıştır (Radio Liberty, 2004). AB tarafında ise 2004 genişleme beklentileri Ukrayna'ya yönelik ilgiyi güvenlik kapsamında arttırmıştır. AB-Ukrayna sınırı, AB için yasa dışı göçmen geçişleri, kaçakçılık, sınır ötesi suç faaliyetleri gibi çok sayıda güvenlik riski anlamına gelmiştir (Geddes, 2005, s.794). Dönemin Komisyon Başkanı Romano Prodi üyelik perspektifi vermeden uzak durarak sınır güvenliği için yumuşak politika tekliflerine yoğunlaşılması gerektiğini savunmuştur (Wolczuk, 2016, s.57). Bu nedenle Avrupa Komşuluk Politikası bu amaç için şekillenmiştir. Fakat Ukrayna kendisini bir komşu değil Avrupa üyesi olarak gördüğünden buna olumlu tepki vermemiştir. Ukrayna'ya katılım beklentisi vermek yerine komşu ülke kapsamına soktuğu için AB'yi eleştirmiştir (Balfour, 2008, s.120). Görüldüğü üzere AB, Ukrayna'ya güvenlik çerçevesinden bakmaya onun AB yönündeki beklentilerine cevap vermemeye devam etmiştir.

Komşuluk politikası, genişleme ve ortak alan tartışmalarının yapıldığı dönemde Ukrayna'da yapılan seçimlerde Rusya destekçisi Viktor Yanukoviç'in kazanması olduğu seçimlere hile karıştırdığı iddiası önemli tepki çekmiştir (Zafar, 2015, s.57). Bu dönemde AB, halkın bu duruma yönelik protestosuna destek vermiş ve şüpheli seçim sonuçlarını reddetmiştir. Her ne kadar daha sonra AB Temsilcileri (Javier Solana ve Alexander Kwasniewski) bu kaosa yönelik arabuluculuk faaliyetlerini üstlensede AB, bu protesto başlangıcında resmi pozisyon benimsemeyen gidişatı görmeyi tercih etmiştir. (Solonenko, 2006, s.64). AB demokratik protestolarda dahi Ukrayna'nın yanında olmaya çekinmiştir. Bu protestolar sonucunda seçimler yenilenmiş ve Batı yanlısı Viktor Yuşenko başkan olarak seçilmiştir (Zafar, 2015, s.57).

5.1.3. TURUNCU DEVRİM SONRASINDA AB-UKRAYNA İLİŞKİLERİ

Turuncu Devrim sonrasında Ukrayna'nın AB'den beklentisi büyük olmuştur. AB ile daha yakın ilişki geliştirmeyi hedeflemiştir. Fakat AB için durum farklı olmuştur. Bu kapsamda Ukrayna'ya sunduğu Avrupa Komşuluk Politikası Eylem Planı bu isteksizliğin göstergesi olmuştur. Ukrayna bu planı Turuncu Devrim sonrasındaki Ukrayna'ya uygun bulmamıştır (Solonenko, 2006, s.68). Bunun üzerine eylem planına on yeni madde eklenmiştir. Bu maddeler, Ukrayna'nın DTÖ üyeliği, AB yardımı, sivil toplum, vize görüşmeleri, yeni anlaşma için görüşmeler ve ek fonlarla ilgili olmuştur. 21 Şubat 2005 tarihinde eylem planı imzalanmıştır. AB-Ukrayna ilişkilerinin 3 yıllık rotasını çizmiştir (European Commission, 2005).

Yeni anlaşma kapsamında Ukrayna ile müzakerelere 2007 yılında başlanmıştır (Burlyuk ve Shapovalova, 2017, s.41). Yani Ukrayna'nın daha yakın işbirliği isteğine cevap Ortaklık Anlaşması olmuştur. Bu anlaşma siyasi ortaklık ve ekonomik entegrasyonun uygulanmasını ve teşvikini hedeflemiştir. Taraflar arasındaki ilişkiler tavsiye niteliğinde ve yol haritası olmayan anlaşmadan karşılıklı yükümlülükleri içeren ve ekonomi ve siyasi alanda derin entegrasyonu amaçlayan anlaşmaya evrilmiştir (Spiliopoulos, 2014, s.257). Fakat AB'nin üyelik perspektifi yerine ortaklık önermesi Ukrayna'da hayal kırıklığı oluşturmuş ve istenen reformlar da uygulamaya tam olarak geçememiştir (Milczarek, 2006, s.19). Bu dönemde AB'nin Ukrayna'ya bir adım atması AB tercihinin değil Ukrayna'nın eleştirisi sonucu olmuştur. Yani bu dönemde de AB, Ukrayna'nın yakın ilişki talebine olumlu yaklaşmamıştır. AB, geçmişte demokrasinin teşviki için bazı devletleri (Yunanistan, İspanya gibi) üye olarak kabul etmesine rağmen Ukrayna'nın içinde bulunduğu durum AB'nin bu dönemde pek ilgisini çekmemiştir. Ayrıca Ukrayna'nın içinde bulunduğu koşullar ve yönelimi AB'nin bu ülkeye yönelik tutumunu pek değiştirmemiştir.

5.1.4. AB-UKRAYNA İLİŞKİLERİNİN ÇIKMAZI

Turuncu Devrim sonrasında AB-Ukrayna ilişkileri istendiği gibi gitmemiştir. 2010 yılında yapılan seçim sonucunda Rusya destekçisi Yanukoviç başkan olmuştur (Cadier, 2014, s.81). Bu seçimlerin sonrasında iç politikaya yönelik sert girişimlerde bulunmuştur. Kurumsal güçler ayrılığı kaldırılmış, medyaya baskılar artmış ve yürütme üzerindeki kontrolü zayıflatan anayasal değişiklikler kabul edilmiştir (Redei ve Romanyshyn, 2015, ss.2-3). Ayrıca siyasi rakiplere yönelik baskılar arttırılmıştır. Önceki başbakan olan Yuliya Timoşenko'ya ve siyasetçiler Yuri Lutşenko, Yorgiy Filipçuk ve Valeriy İvaşenko'ya yönelik cezai soruşturma başlatılmıştır (Redei ve Romanyshyn, 2015, s.3). Kötü kovuşturma ve siyasileştirilmiş yargı bu davalar kapsamında sıkça eleştirilmiştir (Cox, 2014, s.5). Bu arada OA görüşmeleri devam etmiştir. 2011'de müzakerelerin tamamlandığı duyurulduğunda buna yönelik tepkiler gelmiştir. Ukrayna'nın içinde bulunduğu durum nedeniyle anlaşmanın imzalanması beklemeye alınmıştır. Timoşenko'ya 7 yıl ceza verilmesinin ardından AB'nin tepkileri sertleşmiştir. Bu dönemde üst düzey diplomatik ilişkiler sınırlı olmuş ve AB, Ukrayna'ya yönelik bütçe desteğini dondurmıştır (Burlyuk ve Shapovalova, 2017, s.42).

10 Aralık 2012 tarihinde AB Konseyi, OA imzalanmasına yönelik koşulları düzenleyen bir karar kabul etmiştir. AB, siyasi yönelimli davaların ele alınması, yargı reformu ve seçim kanununda Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu'nun tavsiyeleri doğrultusunda düzenlemelerin yapılması, anayasal reform ve AB-Ukrayna Ortaklık Gündemindeki diğer önceliklerin yerine getirilmesini OA imzalanması için koşul olarak belirlemiştir (Council of the European Union, 2012a, ss.1-3).

Fakat bu dönemde Ukrayna'nın AB dışında başka bir seçeneği varolmuştur: Rusya. Rusya, 2000'lerin başında Ukrayna'yı Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Ortak Ekonomik Alan'a entegre etme için çaba sarfetmiştir. Daha sonra Rusya, Belarus ve Kazakistan ile bir gümrük birliği kurmuş ve Ukrayna'nın bu Birliğe dahil olmasını istemiştir. Yani Ukrayna'yı Batı etkisinden uzak tutmayı amaçlamıştır (Gehring vd, 2017:738).

2013 Kasım Vilnius Zirvesi'nde OA'nın imzalanması için AB, Ukrayna hükümetine ortaya konulan kriterleri yerine getirmesi için baskısını arttırmış öte yandan Rusya da Ukrayna'nın bu anlaşmayı imzalamaması için çeşitli araçlara başvurmuştur. AB, Rusya ile sertleşen siyaseti göz ardı etmiştir (Nitoiu, 2016, s.381). Rusya, bu kapsamda Ukrayna'ya karşı ekonomik yaptırımlara girişmiştir. Aynı zamanda OA'yı imzalamaması karşılığında doğal gaz fiyatlarında indirim, imtiyazlı krediler ve diğer ticari imtiyazlar teklifinde bulunmuştur (Haukkala, 2015, s.33). Bunun sonucunda Ukrayna, OA hazırlığını askıya aldığını açıklamıştır (European Commission, 2013a, s.1).

Genel olarak AB'nin, tek sesli konuşma konusunda eksikliği vardır. Ülkeler kendi çıkarlarına yoğunlaştıklarında ortak bir tutumun elde edilmesi ihtimali ortadan kalkmış olmaktadır. Bu örnek özelinde de Fransa, Almanya ve İtalya, Rusya ile ilişkilerini ikili anlaşmalar ve ekonomik ve enerji çıkarları temelinde inşa ederler. Bu sebeple 'ilk önce Rusya' anlayışına sahiptirler. Yani Moskova'nın güvenlik çıkarlarına zıt olmadığı sürece AB politikaları doğu komşularında uygulanabilir ve bu yönde teklifler de bulunabilir. Bu nedenle yukarıda da dönem dönem gösterilmeye çalışıldığı gibi AB, bölgedeki ülkelere iddiasız taahhütlerde bulunur (Nitoiu, 2016, s.377). Bundan dolayı AB, kendi teklifinin Rusya için bir tehdit olduğunu düşünmemiş ve Rusya tepkisini tahmin etmede başarısız olmuştur (Wolczuk, 2016, s.59). Yani AB'nin Ukrayna'ya yönelik ilgisizliğinin ve beklentilerine cevap vermemesinin temelinde Ukrayna'nın reformları zayıf uygulaması değil dış politika alanında oybirliği yönteminin geçerli olması ve bazı ülkelerin Rusya ile ilişkilerine zarar vermeme isteği yatmaktadır.

5.2. AP'NİN UKRAYNA'YA YÖNELİK YAKLAŞIMI

Yukarıda farklı dönemlerde AB-Ukrayna ilişkileri ele alınmıştır. Bu bölümde ise farklı dönemlerde AP'nin Ukrayna'ya yönelik tutumları ve eylemleri incelenecektir. Bu nedenle AP'nin Ukrayna'ya ilişkin tutumunu net ortaya koyabilmek için çalışma 1999'dan Vilnius Zirvesi'ne kadar geçen dönemi anlatacaktır.

5.2.1. TURUNCU DEVRİM ÖNCESİ AP TUTUMU

AP, Ukrayna'yı kilit önemde komşu ve partner ülke olarak görmüştür (European Parliament, 2004a). Yani AP, Ukrayna'nın önemini algılamış bu sebeple ilişkilerin derinleşmesi gerektiğini savunmuştur. AP'nin Ukrayna'ya ilgisi 1999 Helsinki Zirvesi ile başladığı söylenebilir. AP bu dönemden sonra Ukrayna'ya diğer AB kurumlarından daha farklı bakmıştır.

2001 tarihli AP belgesi buna örnek gösterilebilir. Bu dokümanda, Ukrayna'nın istikrarsız anayasal düzene sahip olduğu, insan hakları ihlallerinin yaşandığı, demokratik prosedür ve süreçlerinin işleyişinde şüpheli durumların ve yaygın yolsuzluğun var olduğu sıralanmıştır. Ayrıca Ukrayna'nın jeopolitik konumundan ötürü hem Rusya hem de Batılı ülkelerin bu ülkeyi güç politikaları bağlamında ele alma ihtimallerine yönelik olarak bunun Soğuk Savaş döneminin tutumlarını yansıttığını belirtmiştir. Avrupa'nın, Ukrayna'nın hem ülke içindeki hem de dış politikadaki durumunu anlaması gerektiği belirtilmiş ve sadece içsel olarak uyumlu Ukrayna'nın komşularında ve Avrupa'da istikrarı destekleyebileceği vurgulanmıştır

(European Parliament, 2001, s.19). Yani önergede Ukrayna'nın tampon bölge olarak görülme ihtimali reddedilmiş ve normatif eksikliklere vurgu yapılmıştır. Aynı önergede OİA'nın doğru şekilde uygulanması gerektiği ve AB-Ukrayna ilişkisinin net perspektife ihtiyacı olduğu da belirtilmiştir (European Parliament, 2001, s.9).

Yukarıda da değinildiği gibi AP, Ukrayna'nın önemini raporunda belirterek AB'ye ilişkileri derinleştirme çağrısında bulunmuştur. Örneğin 2002 yılında AP, genişleme müzakerelerine yönelik resmi kararında, Komisyon'a genişleme sonrası AB ile ortak sınırları olacak devletlerle özellikle de Ukrayna ile işbirliği ve diyalog artırma çağrısında bulunmuştur (European Parliament, 2002). Komşu olacak devletleri önemsemiş ama Ukrayna ile ilişkiler konusunda daha ısrarcı olmuştur. AB ise tam tersine Ukrayna ile daha az ilgilenmiştir. Yukarıda da bahsedildiği gibi Ukrayna ile OİA'da tercihli uygulama ve yakınlaşma için zaman periyodu yer almamıştır. Bu nedenle AP'nin Ukrayna ile ilişkilerin derinleşmesi çağrılarını üzerinde durulması gereken konudur.

Aynı zamanda AP, temel değerlerin altını çizmeyi de ihmal etmemiştir. AP, önergelerin birinde genişleme sonrası AB'nin komşusu olacağını ve komşu ülkelerin demokrasi ve hukuk üstünlüğüne yönelik durumlarının o ülkelerin AB ile ilişkileri için kriter olacağını belirtmiştir (European Parliament, 2000, s.5). AP, bu dönemde Ukrayna ile güvenlik endişesi olmadan ilgilenmiştir. Bu dönemde AP dokümanları aracılığıyla AB ile ilişki çerçevesinin eksiliğinden bahsedip ilişkilerin derinleştirilmesini savunmuştur.

5.2.2. TURUNCU DEVRİM SÜRECİNDE AP TUTUMU

Turuncu Devrimde Kiev'deki protestolar AP'nin gündemini önemli ölçüde meşgul etmiştir. AP üyelerinin çoğu, AP oturumunda turuncu giyerek protestolara yönelik desteklerini ortaya koymuşlardır. Çünkü onlara göre bunlar, demokrasinin en önemli göstergesi olan seçimlere hile karıştırılmasına yönelik yapılan demokratik ve barışçıl protestolardır. Bu protestolara yönelik yapılan oturumda AP üyesi Bronisław Geremek, protestoya katılan halkı yalnız bırakmayacaklarını ve zamanın Avrupa için Ukrayna ile görüşmeye başlama zamanı olduğunu ifade etmiştir.

Bir diğer AP üyesi Rebecca Harms, AB'ye 'turuncu devrimcilerin' taleplerini dinlemeleri çağrısında bulunmuştur. Buna ek olarak, "Bugün ortak Avrupa ruhunun herhangi bir yerden daha fazla biçimde Kiev'de mevcuttur" ifadesini kullanmıştır. Ryszard Czarnecki ise AB'nin Ukrayna'ya yönelik net perspektifini ortaya koymadığından bu durumun kısmen sorumlusu olduğunu ve AP'nin net duruşuyla Avrupa'nın onurunu kurtabileceklerini belirtmiştir. Son olarak Charles Tannock da Kiev'deki kalabalığa hitap eden ilk yabancıların AP üyeleri olduğunu ve bundan gurur duyduklarını ifade etmiştir (European Parliament, 2004b, ss.5-9). AP'nin Turuncu Devrim konusunda tutumu açıkça ortadadır. AB, tepki vermek için protestoların gidişatını görmek isterken AP, Kiev'deki Turuncu Devrimcilerin sesini duyan ilk kurum olmuştur.

5.2.3. TURUNCU DEVRİM SONRASINDA AP TUTUMU

Turuncu Devrim sonrasında AP'nin Ukrayna'ya yönelik tutumu derin ilişkiye yönelik olmuştur. AP'nin 12 Ocak 2005 oturumunda AP üyesi Jacek Saryusz-Wolski, Ukrayna'nın yaşadığı olaylardan sonra artık eski eylem planının revize edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, Ukrayna'ya ortaklık anlaşmasının teklif edilmesi ve üyelik perspektifi verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Buna ek olarak Wolski, Yalta, Brezhnev doktrini ve Berlin duvarı döneminin sona erdiğini bu sebeple finansal çıkarlara değil değerler, insan hakları ve ulusların kendi kaderini belirleme hakkına dayalı cesur politikalara ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir.

Bir diğer AP üyesi Graham Watson, Turuncu Devrimin gözardı edilmeyeceğini ve bu temelde ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesini belirtmiştir. AP üyesi Adam Bielan da Ukraynalıların Avrupa değerlerine sahip olduklarını gördüklerini bu nedenle üyelik beklentisi verecek bir ortaklık anlaşması teklif edilmesini gerektiğini vurgulamıştır (European Parliament, 2005b). AP, Ukrayna'nın üyeliğinden bahseden ilk kurum olması dolayısıyla önemlidir (European Parliament, 2007a).

AP'nin bu konuya yönelik kabul ettiği resmi kararda, Konsey ve Komisyona Avrupa Komşuluk Politikası Eylem Planını yeni durumu hesaba katmak için revize etme çağrısında bulunmuştur. Ayrıca Konsey, Komisyon ve üye devletlere Ukrayna'ya Avrupa perspektifi vermeyi düşünmelerine çağrıda bulunmuştur (European Parliament, 2005c, ss.3-4). Görüldüğü üzere AP oturumlarında ve kararlarında Ukrayna ile ilişkilere yaklaşım normatif değerler temelinde ele alınmış ve bu sebeple de ilişkilerin derinleştirilmesi çağrısında bulunulmuştur.

AP'nin bu net tutumuna yönelik olarak Turuncu Devrim sonrasında Ukrayna başkanı Yuşçenko ilk dış ziyaretlerinden birini AP'ye yapmıştır (European Parliament, 2007b). AP'de yaptığı konuşmada AB'nin demokrasi sembolü olan AP'de bulunmanın onur olduğunu söyleyerek konuşmasına başlamıştır. Yuşçenko, Turuncu Devrim sürecinde AP desteğinin Ukrayna'nın mücadelesinde büyük bir sembol ve teşvik olduğunu ifade etmiş ve Avrupa entegrasyonunun Ukrayna için tek açık yol olduğunu belirterek amacın demokrasi, hukuk üstünlüğü, medya özgürlüğü ve yolsuzlukla ilgilenmek olduğunu vurgulamıştır (European Parliament, 2005d). Yani AP'nin adımları ve tutumları daha önceki bölümde de ifade edildiği gibi dış dünyada önemsenmektedir. Bu nedenle Yuşçenko'nun bu ziyareti AP'nin dış politikadaki etkisini göstermek açısından değerlidir.

Konsey 22 Ocak 2007 tarihinde Ortaklık Anlaşması için Ukrayna ile müzakereleri açmaya karar verdiğinde AP'nin buna yönelik tavsiye belgesi, Ukrayna'ya net perspektif verme çağrısı yapmaya devam etmiştir (European Parliament, 2007c). Fakat Barroso ortaklık anlaşmasının Ukrayna'ya verebilecekleri en ileri statü olduğu söylemiştir. Mevcut durumlar altında AB'ye katılımının olası olmadığını eklemiştir (European Parliament, 2009). Bu konuda tartışmalar devam etmesine rağmen Ukrayna'nın beklentileri karşılamayan reform uygulamaları süreci zorlaştırmıştır.

Ukrayna'nın beklentilerin altında kalan reform uygulamalarına rağmen AP, 25 Şubat 2010 yılında Ukrayna'nın bir Avrupa ülkesi olduğunu belirterek AB Antlaşması'nın Konsolide metninin 49. maddesi temelinde AB üyeliğine başvurabileceğini belirtmiştir (European Parliament, 2010a). AB-Ukrayna Parlamento Komitesi'nde, Ukrayna adına konuşan Mykola Tomenko, AB ile ilişkilerde önemli durumlarda AP'nin desteğini elde etmenin Ukrayna için önemli olduğunu belirtmiştir. AP'nin, Ukrayna ve AB arasındaki entegrasyon süreçlerine en dengeli yaklaşımı gösterdiğine dikkat çekmiştir (European Parliament, 2010b). Bu dönemde AP'nin daha derin ilişkiler çağrısı ile Ukrayna yetkililerine ve halkına AB konusunda beklenti vermiştir. AP'nin kararları ve tutumlarının normatif temelde uyum göstermesi dış dünyadaki aktörler tarafından dikkate alınmasına sebep olmuştur. Ayrıca, AP, her dönemde Ukrayna ile ilişkileri o dönemdeki Ukrayna'nın tutum ve davranışlarına göre değerlendirmiştir. Fakat AB, güvenlik endişeleri ve stratejik çıkarları gereği Ukrayna ile ilişkileri dışsal faktörler temelinde biçimlendirmiştir.

5.2.4. SERT POLİTİKALARIN UYGULANDIĞI DÖNEMDE AP TUTUMU

Yanukoviç'in başa gelmesi ile AB-Ukrayna arasında sert bir dönemin yaşandığı yukarıda ifade edilmiştir. Fakat AP'nin Ukrayna'ya yönelik tutumu AB'nin benimsediği biçimden farklı olmuştur. AP, bu zorlu dönemde de Ukrayna ile ilişkiler kurarak AB ile ilişkileri canlı tutmaya çalışmıştır.

AP'nin 9 Haziran 2011 oturumunda Yanukoviç ile gelen baskılar tartışılmıştır. Muhaliflere açılan davaların siyasi olduğu çoğu AP üyesi tarafından ifade edilmiştir. Bunun iç işlerine müdahale olmadığı insan hakları ihlallerine ses vermek olduğu AP üyesi Bernd Posselt tarafından ifade edilmiştir. AP üyesi Elena Băsescu, AP üyesi Kristina Ojuland'ın siyasi yönelimli yargının Ukrayna'da mevcut olduğunu söylemesine cevap olarak bunun hukuk üstünlüğü ve demokrasinin güçlenmesini tehlikeye attığını beyan etmiştir. Bu durumun sebebinin AB'nin Ukrayna'ya yönelik zayıf politikaları olduğuna oturumda değinilmiştir (European Parliament, 2011a).

9 Haziran 2011'de AP, bu konuyla ilgili bir resmi karar kabul etmiştir. Bu belge Ukrayna'daki kovuşturmalar ve soruşturmaların tarafsız ve bağımsız olması gerektiğini ve siyasi amaçlara alet edilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Timoşenko ve Lutşenko davalarına uygulanan tedbirlerin orantısızlığı konusunda endişeler dile getirilmiştir. Hukuk üstünlüğünün sağlanmasının ve yolsuzluğa karşı mücadelenin sadece OA sonuçlandırılması için değil AB-Ukrayna arasındaki ilişkilerin derinleşmesi ve Ukrayna'da demokrasinin sağlanması için de gerekli olduğu belirtilmiştir (European Parliament, 2011b).

Timoşenko'ya 7 yıllık hapis cezası verilmesinin ardından 27 Ekim 2011 tarihinde AP benimsediği resmi kararda Timoşenko'nun temyiz davası başvurusunda Ukrayna otoritelerini adil, şeffaf ve tarafsız yasal sürece teşvik etmiştir. Bu davanın Avrupa değerleriyle uyumsuzluk içinde olduğunu ifade etmiştir. Bu davanın yeniden gözden geçirilmesindeki başarısızlığın OA'nın sonuçlandırılmasını ve onayını riske atacağını ifade ederek Ukrayna'ya Avrupa perspektifi teklif etmenin her iki tarafın çıkarına olduğunu belirtmiştir (European Parliament, 2011c).

AB-Ukrayna Parlamento İşbirliği Komitesi'nde Ukrayna adına konuşan Volodymyr Lytvyn, AP'nin 27 Ekim 2011'deki kararında, Ukrayna'nın Avrupa perspektifini tanımmasının Ukrayna'da halk arasında pozitif tepkilere yol açtığını ve Ukrayna toplumu için bunun güçlü ve umut veren bir işaret olduğunu belirtmiştir (European Parliament, 2011d).

AP bu yönde Ukrayna'ya umut verirken sürecin sorumlusu da AB görülmüştür. Ukrayna'nın durumunun tartışıldığı AP'nin 13 Aralık 2011 oturumunda AP üyesi Mario David, Rusya'dan ötürü siyasi cesaret eksikliği dolayısıyla AB'nin Ukrayna'ya Avrupa perspektifi konusunda bir işaret vermediğine değinmiştir. AP üyesi Traian Ungureanu ise AB'nin Arap Baharına önem verdiğinden Ukrayna meselesini geri plana attığından bahsetmiştir (European Parliament, 2011e).

Bu ifadelerin AB'nin yönelimleri düşünüldüğünde yanlış olmadığı açıktır. AB'nin, Ukrayna ile olan ilişkisine mesafeli olması ve çeşitli baskılardan sonra Turuncu Devrim sonrasında ilişkiye yeni bir boyut getirecek yeni eylem planının hazırlanması ve AP'nin Ukrayna oturumlarına yüksek temsilcinin çok fazla katılmaması da AB'nin bu isteksizliğini göstermektedir.

5.2.5. AB-UKRAYNA İLİŞKİLERİNİN ÇIKMAZINDA AP TUTUMU

Ukrayna'daki anti demokratik adımlar ve AB ile ilişkilerin durgunlaşması sonucunda OA'nın tamamlanması da riske girmiştir. Bu sebeple kötüleşen ilişkilere çözüm bulmak amacıyla yeni bir mekanizma AP tarafından öne sürülmüştür. Timoşenko'nun davasını ve temyiz sürecini izleme için Ukrayna'ya delegasyon gönderme kararı alınmıştır (European Parliament, 2012a, ss.13-14). Dönemin AP Başkanı Martin Schulz ve Ukrayna Başbakanı Mikola Azarov'un anlaşmasıyla bir misyon kurulmuştur. Bu misyon için Alexander Kwasniewski ve Pat Cox görevlendirilmiştir. Cox-Kwasniewski misyonu AP'nin parlamenter diplomasisinin temel bir örneği olmuştur. Bu kanal, yüksek profilli bireylerin oluşturduğu misyonlardır. Uluslararası örgütler tarafından kriz dönemlerinde aracı olmak için kullanılırlar (Nitoiu ve Sus, 2017, s.75). Bu misyon, AP Başkanlar Konferansı'na sık sık geri bildirimde bulunmuştur (European Parliament, 2013a).

Misyonun oluşturulması meselesi üye devletler ve AB yetkilileri tarafından tartışılmamıştır. AB, Ukrayna ile ilişkilerdeki sorunu çözmede AB kanallarının yetersiz olduğunu kabul ettiği için onaylamıştır (Nitoiu ve Sus, 2017, s.81). Ukrayna da bu misyonu uluslararası izolasyon ve iç işlerindeki muhalefet baskısını ortadan kaldırmak ve konuya yönelik çalışma istekliliğini göstermek amacıyla kabul etmiştir. Ayrıca iki kişilik misyonunu güçsüz ve tehdit edici olmayacağı düşünmüştür (Redei ve Romanynshyn, 2015, s.5).

AP, bu misyonun gündemini ve teknik çalışmasını etkilemiştir. AP, misyona lojistik destekte bulunmuştur. Misyonun çekirdek ekibinde AP içinden isimler yer almıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi misyon Başkanlar Konferansı'na rapor vermiş, hem resmi hem de resmi olmayan şekillerde iki-üç ayda bir görüşmüşlerdir. Ayrıca AP Dış İlişkiler Komitesi üyeleriyle düzenli görüşmeler gerçekleştirerek bilgi paylaşımında bulunmuş ve onların tavsiyelerini almıştır (Nitoiu ve Sus, 2017, s.79).

11 Haziran 2012 tarihinde Cox ve Kwasniewski, Ukrayna'ya ilk ziyaretlerini gerçekleştirmişlerdir. Bu ziyarette, Ukrayna Devlet Başkanı, Başbakanı ve Timoşenko'nun avukatlarıyla görüşülmüştür. Misyonun iki hafta boyunca yani temyiz mahkemesine kadar aktif olması planlanmıştır. Davanın ertelenmesi dolayısıyla misyonun görev süresi uzatılmıştır (Redei ve Romanynshyn, 2015, s.5).

2 Ekim 2012 tarihli Başkanlar Konferansı'nda, AP Başkanı, Timoşenko davasını izlemenin insani temelde olduğunu ve bu davayı siyasileştirme istek ve niyetinin olmadığını belirtmiştir (European Parliament, 2012b, s.16). Yani AP, dış politikada aktif olmasını yetki savaşına değil normatif değerlere dayandırmıştır. Misyonun çalışmasının içeriği ve hedefleri temel alındığında bu yorumun yanlış olmadığı görülebilir.

Misyon üyeleri, birçok kişiyle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Yanukoviç, Azarov, hastanede bulunan Timoşenko ve Timoşenko'nun aile üyeleri ve savunma avukatları, hükümet ve muhalefet içindeki mevcut üst düzey yetkililer ve önceki yetkililer, sivil toplum temsilcileri ve diplomatik heyetler bunlar arasındadır. Aynı zamanda misyon, mahkeme celselerine katılmış, ABD büyükelçisi, Avrupa Komisyon üyeleri, Dış Eylem Servisi, Avrupa Konseyi (Council of Europe) ve Venice Komisyonu Temsilcileri ile de görüşmeler gerçekleştirmiştir (European Parliament, 2013a). Görüldüğü üzere misyon sadece temyiz mahkemesiyle ilgili değil başka konularda da görüşmeler yapmıştır.

Misyonun yoğun uğraşları sonucunda bazı sonuçlar alınmıştır. Timoşenko'nun hapisanedeki durumu iyileştirilmiş, burada varolan video izleme kaldırılmış ve sadece kadın gardiyan onunla ilgilenmeye başlamıştır. Lutşenko affedilmiş ve seyahat yasağı kaldırılmış ve İvaşenko

için af getirilmesi gibi somut sonuçlar alınmıştır. Bunun yanı sıra misyonun başlangıcından itibaren tutuklu yargılamadaki oranın %35 azaldığı belirtilmiştir (European Parliament, 2013b, s.18). Misyon olumlu sonuçlar aldıktan sonra (Lutşenko'nun serbest bırakılması vs) AB bu çabaların farkına varmıştır. Örneğin 2012 Aralık ayında AB Dış İlişkiler Konseyi misyonun çalışmasını övmüş ve AB dış eylemlerine katkıda bulunduğunu belirtmiştir (Council of the European Union, 2012b, s.14). Aynı şekilde Stefan Füle ve Catherine Ashton, Lutşenko'nun serbest bırakılmasına önemli katkının AP misyonu tarafından yapıldığına dikkat çekmişlerdir (European Commission, 2013b). Bir diğer önemli nokta da Ekim 2013'teki Başkanlar Konferansı'nda, misyonun bulguları temelinde Konsey'in bu dava sürecine yönelik kriteriyle ilgili bir karar vereceğini belirtilmiştir. Yani misyon sadece AP'nin değil AB'nin diğer kurumlarının da önemli bir aracı olmuştur (European Parliament, 2013c, s.12).

Misyon, temel sorumluluğunun dışında ceza muhakemesi kanunu ve kovuşturma sisteminin temel reformunu güçlendirmek için de çaba sarfetmiştir. Yeni ceza kanunu 12 Kasım 2012'de yürürlüğe girmiştir (Cox, 2014, s.6). Misyon insan hakları normuna odaklanmış ve hükümeti bu yönde adımlar atmaya çağırmıştır. Bu nedenle Komisyon üyeleri özellikle Avrupa Komşuluk Politikası'ndan sorumlu ve AB ticaretinden sorumlu Komisyon üyeleri bu misyonla düzenli iletişim içinde olmuşlar ve onu Komisyon çalışmasının tamamlayıcı kısmı olarak düşünmüşlerdir (Nitoiu ve Sus, 2017, s.80).

Yani misyon başlangıçta AP'nin girişimiyle oluşturulmuş olsa da zamanla diğer AB kurumları tarafından da sahiplenilmiştir. Örneğin Dış İlişkiler Konseyi kararlarında "AB yüksek temsilcisi, seçici adalet (selective justice) meselesinde öne çıkan davanın ele alınması gerektiğini ve Konsey'in misyonun bu amaç için uğraşlarını desteklemeye devam ettiğini vurgulamıştır." ifadesi yer almıştır (Council of the European Union, 2013, s.7). Dikkat edilmesi gereken bir husus normlar konusunda AP girişiminin AB tarafından övülmesidir. Üçüncü ülkelerle ilişkilerde norm ve değerleri anlaşma metinlerine ekleyen bir kurumun uygulamada yaşadığı problemi dış politikada yetkisi sınırlı bir kuruma vermiş olması önemli bir ayrıntıdır.

Misyonun çabalarına rağmen Timoşenko'nun durumu çok sorunlu olmuştur. Timoşenko, rahatsızlığından ötürü ve onun Ukraynalı otoritelere güvensizliği nedeniyle Ukrayna'da tedaviyi reddetmiştir. Bu sebeple misyon, Ukrayna Başkanına 4 Ekim 2013 tarihinde sağlık durumu sebebiyle Timoşenko'nun tıbbi bakım için serbest bırakılması başvurusunu yapmıştır (European Parliament, 2013d) Fakat bu başvuruya yönelik çalışmalar sonuç vermemiştir (European Parliament, 2013e, s.15).

OA beklendiği gibi sonuçlandırılmasa da Vilnius Zirvesi'nde misyonun çalışmalarından bahsedilmiştir. Zirve'de tüm devlet ve hükümet başkanları misyonun çalışmalarını övmüş ve birçoğu misyonun çalışmasına devam etmesini umduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, Ukrayna'daki üç muhalif lider de misyonun görevine devam etmesini istemiştir. Azarov da misyonun başarılarını listelediği bir mektup göndererek daha ileri işbirliğini istediklerini ifade etmiştir (European Parliament, 2013f, ss.13-14). Misyonun görevi toplam 18 ay sürmüştür. Misyonun görev alanı başlangıçtan itibaren genişlemiştir (Redei ve Romanyszyn, 2015, s.7). Cox misyonun sadece Brüksel ve Kiev arasında değil Ukrayna hükümeti ve muhalefet arasında da bir aracı işlevi gördüğünü belirtmiştir. Çünkü o dönemde taraflar birbirleri yerine misyonla iletişim içinde olmuşlardır. Bu nedenle misyon, seçici adalet ve mahkumların sağlığı, anayasal, yargı ve seçim reformları gibi çok sayıda konuyla ilgili girişimde bulunmuştur. Misyon ilk raporuna da Timoşenko davasıyla ilgili gelişmelerle başlamamış onun yerine yargı, eğitim ve yönetimdeki problemleri ele almış ve Ukrayna'nın siyasi

kültürünü geliştirmek için dış destek teklif etmiştir. Yani misyon başlangıçtan beri Ukrayna'nın sadece seçici davasıyla değil tüm problemleriyle ilgilenmeyi hedeflemiştir. Bu misyon parlamenter diplomasisinin başarılı bir örneği olarak gösterilir. Politika girişimcisi olarak AP'nin gücünün altını çizmiştir (Redei ve Romanyshyn, 2015, ss.12-13). Ayrıca Kiev ve Brüksel arasında ilişkilerin sorunlu olduğu dönemde AB, Ukrayna'daki gücünü farklı bir kanal aracılığıyla göstermiştir (Nitoiu ve Sus, 2017, s.73).

SONUÇ

Maastricht Antlaşması'ndan beri ODGP'nin kurumsallaşmasına ve devletler arasında çok taraflı işbirliğini sistemli hale getirmek için oluşturulan kurumların artışına rağmen bu alanın temelindeki ulusal çıkar hassasiyeti devam etmektedir. AB düzeyinde kabul edilen kararlar çerçevesinde devletler tek taraflı olarak hareket etmeden önce diğer AB devletlerine danışmalı ama uygulamada hassas meselelerle ilgili konuların AB düzeyinde tartışılmasından kaçınılmaktadır. Bu meseleleri ulusal dış politika konusu olarak görmeye devam etmektedirler. Yani oluşturulan politika üzerinden yıllar geçmesine rağmen devlet temsilcileri sadece kendi çıkarlarına yönelik hareket etmeye devam ederler (Gegout, 2010, s.69). Bu sebeple ODGP kapsamında normatif değerlere vurgu büyük ölçüde kağıt üzerinde kalmaktadır. Çünkü bu çerçevede karar alınması zordur. Yani AB, çıkarları gereği normları görmezden gelebilmektedir. Bu da hassasiyetlerinin ve eylemlerinin normatiflik vurgusuyla çatıştığı sonucuna götürür.

Diğer taraftan AB'nin amaçladığı etkiyi yakalayamadığı dış politikada AP'nin sınırlı yetkileriyle kendine yer bulması önemli bir konudur. Bu alanda AB'nin etkisi sorgulanırken AP'nin çeşitli araçlarla AB dış politikasına etki etmeye çalışması bu bağlamda ele alınması gereken bir noktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi AP'nin bu alanda kısıtlı resmi yetkileri vardır. Fakat AP, dolaylı yetkileri ve parlamenter diplomasi ile bu alana etki etmeye çalışmaktadır. Bu etki biçimi ise genellikle normatiflik temelindedir. AP'nin resmi belge ve eylemlerinde normatiflik vurgusunun tutarlılığı bu noktada AB'nin dış politikada hem görünürlülüğüne hem de normatif kimlik argümanına katkıda bulunur. Çünkü yukarıda da altı çizildiği gibi AP, karar, rapor ve önergelerinde normatif değerlere vurguda bulunur. Uygulamada da bu değerleri etkin hale getirmek için uğraşlar vermektedir. AP'nin bu çabaları ise hedef ülke tarafından kabul edilmekte ve bundan memnuniyet duyulmaktadır. AP bir AB kurumu olması nedeniyle AB dışında AP adımları bir bütün olarak AB'yi temsil etmektedir.

Yukarıda AP'nin, diğer AB kurumlarından farkı Ukrayna örneği temelinde anlatılmıştır. Bu örnek olayla AB ve AP'nin yönelimlerindeki farklılıklar görülmüştür. AP, üye devletlerin dış politikadaki çıkarlarıyla daha az ilgili ve değerleri teşvik etmeye daha eğilimli (Braghiroli, 2015, s.60) olduğu için Ukrayna örnek olayında da normatif değerlere odaklanıp güvenlik veya ekonomik çıkarları göz ardı etmiştir. AB düzeyinde ise üye devletlerin çıkarları izin verdiği ölçüde Ukrayna ile temasta bulunulmuştur. Ukrayna ile ilişkilerin durgunlaştığı veya beklemeye alındığı dönemlerde AP'nin varlığı AB'nin yokluğunu bir ölçüde kapatmış ve AB'nin dış politikada görünür olmasını sağlamıştır. Ayrıca AP misyonunun Ukrayna'da sivil toplumu da içine alan birçok kesimle görüşmesi ve birçok konuyla (normatif değerler) ilgilenmesi sonucunda bu görünürlüğün normatif yönde olduğu tartışılmaz bir gerçek halini almıştır. AP'nin etkin oluşu AB temsilcileri tarafından da AP misyonunun dış politikalarına katkıda bulunduğu açıklamasıyla dile getirilmiştir. Genel olarak ifade etmek gerekirse AP'nin dış politikada aktif olma çabaları AB'nin prestijini arttırmakta ve normatif kimliğine katkıda bulunmaktadır. Yani bir bakıma AP'nin dış politikadaki varlığı ve normatif yönelimi AB'nin stratejik, ekonomik veya güvenlik çıkarlarının hüküm sürdüğü durgun dış politikasının üzerini örtmektedir.

KAYNAKÇA

- Aggestam, L. (2009). The EU's Normative Power in Changing World Politics. Andre Gerrits (Der.), *Normative Power Europe in a Changing World: A Discussion* içinde (ss.25-37). Lahey: Netherlands Institute of International Relations.
- Bajtay, P. (2015). Democratic and Efficient Foreign Policy, *EUI Working Papers*.
- Bindi, F. (2012). European Union Foreign Policy: A Historical Overview. Federiga Bindi ve Irina Angelescu (Der.), *The Foreign Policy of the European Union: Assessing Europe's Role in the World* içinde (ss. 11–39). Washington: Brookings Institution Press.
- Balfour, R. (2008). Human Rights and Democracy in EU Foreign Policy: The Cases of Ukraine and Egypt, Yayınlanmamış Doktora Tezi, London School of Economics, Londra.
- Braghiroli, S. (2015). Voting on Russia in the European Parliament: The Role of National and Party Group Affiliations. *Journal of Contemporary European Studies*, 23(1), 58-81.
- Burlyuk, O. & Shapovalova, N. (2017). “Veni, vidi,... vici?” EU performance and two faces of conditionality towards Ukraine. *East European Politics*, 33(1), 36-55.
- Cadier, D. (2014). Eastern Partnership vs Eurasian Union? The EU–Russia Competition in the Shared Neighbourhood and the Ukraine Crisis. *Global Policy*, 5(1), 76-85.
- Council of the European Union. (2012a). Council Conclusions on Ukraine, 05.12.2020, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/134136.pdf
- Council of the European Union. (2012b). Press Release 3209th Meeting, 04.12.2020, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/134152.pdf
- Council of the European Union. (2013). Press Release 3273rd Meeting, 04.12.2020, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/139633.pdf
- Cox, P. (2014). The Ukrainian Crisis and Geopolitics- An echo from the past or the shape of things to come?. Institute of International and European Affairs.
- Diez, T. (2005). Constructing the Self and Changing Others: Reconsidering `Normative Power Europe. *Millennium*, 33(3), 613–636.
- Diez, T. (2013). Normative Power as Hegemony. *Cooperation and Conflict*, 48(2), 194–210.
- European Commission. (1992). Treaty on European Union. Erişim Tarihi: 11.05.2020 https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf
- European Commission. (1997). Treaty of Amsterdam. Erişim Tarihi: 15.05.2020, https://europa.eu/europeanunion/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_en.pdf
- European Commission. (1998). Partnership and Cooperation Agreement. Erişim Tarihi: 17.06.2020,

<https://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=217>

- European Commission. (2000). Romano Prodi President of the European Commission 2000-2005: Shaping the New Europe. Erişim Tarihi: 14.06.2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_00_41
- European Commission. (2005). EU-Ukraine Summit, Kiev, 1 December 2005. Erişim Tarihi: 08.01.2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_05_337
- European Commission. (2012). Consolidated Version of the Treaty on European Union. Erişim Tarihi: 15.05.2020, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF
- European Commission. (2013a). Joint statement by the President of the European Commission José Manuel Barroso and the President of the European Council Herman Van Rompuy on Ukraine. Erişim Tarihi: 13.05.2020, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/139720.pdf
- European Commission. (2013b). Joint Statement by High Representative, Catherine Ashton and Commissioner Stefan Füle on the pardoning of Yuriy Lutsenko. Erişim Tarihi: 16.12.2020, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/136668.pdf
- European Council. (1999). Presidency Conclusions. Erişim Tarihi: 08.01.2020, https://www.europarl.europa.eu/summits/hell_en.htm
- European Parliament. (2000). Report on the progress achieved in the implementation of the common foreign and security policy. Erişim Tarihi: 12.12.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52000IP0340&from=LV>.
- European Parliament. (2001). Report on the Common Strategy of the European Union on Ukraine, Erişim Tarihi: 08.01.2020, <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P5-TA-2001-0150&type=TA&language=EN&redirect>
- European Parliament. (2002). The European Parliament resolution on the state of enlargement negotiations, Erişim Tarihi: 12.12.2020, <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P5-TA-2002-0317&type=TA&language=EN&redirect>
- European Parliament. (2004a). The European Parliament resolution on the outcome of the European Council meeting held in Brussels on 4-5 November 2004. Erişim Tarihi: 12.12.2020, <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P6-TA-2004-0062&type=TA&language=EN&redirect>
- European Parliament. (2004b). Ukraine: MEPs call for repeat of second round election.
- European Parliament. (2005a). Report on the annual report from the Council to the European Parliament on the main aspects and basic choices of CFSP, including the financial implications for the general budget of the European Communities 2005, Erişim Tarihi: 10.12.2020, <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A6-2005-0389&language=EN>

- European Parliament. (2005b). Sitting of Wednesday (12.01.2005). Erişim Tarihi: 12.12.2020, <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20050112+ITEMS+DOC+XML+V0//EN&language=EN>
- European Parliament. (2005c). The European Parliament resolution on the results of the Ukraine elections. Erişim Tarihi: 10.12.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005IP0009&from=EN>
- European Parliament. (2005d). Viktor Yushchenko: "Ukraine's future is in the EU", 08.01.2020, <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+PRESS+DN-20050223-1+0+DOC+XML+V0//EN>
- European Parliament. (2007a). Ukraine on the way to European integration, says Prime Minister Yanukovich. Erişim Tarihi: 11.10.2020, <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+IM-PRESS+20070326IPR04590+0+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>
- European Parliament. (2007b). Elections in Ukraine: orange or blue?. Erişim Tarihi: 22.10.2020, <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=IM-PRESS&reference=20070921STO10555&language=EN>
- European Parliament. (2007c). The European Parliament recommendation of 12 July 2007 to the Council on a negotiation mandate for a new enhanced agreement between the European Community and its Member States of the one part and Ukraine of the other part. Erişim Tarihi: 10.12.2020, <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2007-0355&language=EN>
- European Parliament. (2009). Sitting of Tuesday (15.12.2009). Erişim Tarihi: 15.12.2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2009-12-15-ITM-007_EN.html
- European Parliament. (2010a). European Parliament resolution of 25 February 2010 on the situation in Ukraine. Erişim Tarihi: 10.12.2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2010-0035_EN.html
- European Parliament. (2010b). EU-Ukraine Parliamentary Cooperation Committee Fifteenth Meeting. Erişim Tarihi: 08.01.2020, <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/145269/20110214ATT13645EN.pdf>
- European Parliament. (2011a). Sitting of Thursday (09.06.2011). Erişim Tarihi: 10.12.2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2011-06-09_EN.html
- European Parliament. (2011b). The European Parliament resolution of 9 June 2011 on Ukraine: the cases of Yulia Tymoshenko and other members of the former government. Erişim Tarihi: 15.12.2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2011-0272_EN.html
- European Parliament. (2011c). The European Parliament resolution of 27 October 2011 on the current developments in Ukraine. Erişim Tarihi: 12.20.2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2011-0472_EN.html?redirect.
- European Parliament. (2011d). Minutes of the 17th EU-Ukraine Parliamentary Cooperation Committee Meeting. Erişim Tarihi: 08.01.2020, <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/145267/20120104ATT34839EN.pdf>

- European Parliament. (2011e). Sitting of Tuesday (13.12.2011). Erişim Tarihi: 20.12.2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2011-12-13_EN.html.
- European Parliament. (2012a). Minutes of the ordinary meeting. Erişim Tarihi: 12.12.2020, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/organes/conf_pres_groupes/proces_verbal/2012/07-05/CPG_PV\(2012\)07-05_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/organes/conf_pres_groupes/proces_verbal/2012/07-05/CPG_PV(2012)07-05_EN.pdf)
- European Parliament. (2012b). Minutes of the Extraordinary Meeting of Tuesday. Erişim Tarihi: 08.01.2020, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/organes/conf_pres_groupes/proces_verbal/2012/10-02/CPG_PV\(2012\)10-02_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/organes/conf_pres_groupes/proces_verbal/2012/10-02/CPG_PV(2012)10-02_EN.pdf)
- European Parliament. (2013a). Key observations to the Conference of Presidents of the European Parliament. Erişim Tarihi: 15.12.2020, http://www.europarl.europa.eu/former_ep_presidents/president-schulz-2012-2014/de/press/press_release_speeches/press_release/2013/2013-october/p/ep-monitoring-mission-t
- European Parliament. (2013b). Minutes of the ordinary meeting of Thursday (18.04.2013). Erişim Tarihi: 08.01.2020, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/organes/conf_pres_groupes/proces_verbal/2013/04-18/CPG_PV\(2013\)04-18_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/organes/conf_pres_groupes/proces_verbal/2013/04-18/CPG_PV(2013)04-18_EN.pdf)
- European Parliament. (2013c). Minutes of the ordinary meeting of Thursday. Erişim Tarihi: 21.12.2020, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/organes/conf_pres_groupes/proces_verbal/2013/10-03/CPG_PV\(2013\)10-03_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/organes/conf_pres_groupes/proces_verbal/2013/10-03/CPG_PV(2013)10-03_EN.pdf)
- European Parliament. (2013d). Key observations to the Conference of Presidents of the European Parliament. Erişim Tarihi: 15.12.2020, http://www.europarl.europa.eu/former_ep_presidents/president-schulz-2012-2014/de/press/press_release_speeches/press_release/2013/2013-october/p/ep-monitoring-mission-t
- European Parliament. (2013e). Minutes of the ordinary meeting of Wednesday (13.11.2013). Erişim Tarihi: 08.01.2020, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/organes/conf_pres_groupes/proces_verbal/2013/11-13/CPG_PV\(2013\)11-13_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/organes/conf_pres_groupes/proces_verbal/2013/11-13/CPG_PV(2013)11-13_EN.pdf)
- European Parliament. (2013f). Draft Minutes of the ordinary meeting of Thursday (05.12.2013). Erişim Tarihi: 08.01.2020, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/organes/conf_pres_groupes/proces_verbal/2013/12-05/CPG_PV\(2013\)12-05_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/organes/conf_pres_groupes/proces_verbal/2013/12-05/CPG_PV(2013)12-05_EN.pdf)
- European Parliament. (2020). Foreign Policy: Aims, Instruments and Achievements, Fact Sheets on European Union. Erişim Tarihi: 12.12.2020, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2017/N53874/doc_en.pdf
- Fiott, D. (2015). The Diplomatic Role of European Parliament's Parliamentary Groups. *Swedish Institute for European Policy Studies*, Mart 2015.
- Geddes, A. (2005). Europe's border relationships and international migration relations. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 43(4), 787-806.

- Gegout, C. (2010). *European Foreign and Security Policy: States, Power, Institutions, and American Hegemony*, University of Toronto Press, Toronto.
- Gehring, T. & Urbanski, K. & Oberthür, S. (2017). The European Union as an Inadvertent Great Power: EU Actorness and the Ukraine Crisis. *Journal of Common Market Studies*, 55(4), 727-743.
- Haukkala, H. (2015). From cooperative to contested Europe? The conflict in Ukraine as a culmination of a long-term crisis in EU–Russia relations. *Journal of Contemporary European Studies*, 23(1), 25-40.
- Hyde-Price, A. (2006). ‘Normative’ power Europe: a realist critique. *Journal of European public policy*, 13(2), 217-234.
- Kaya, T.Ö. (2005). Constituting the Common Foreign and Security Policy: The European Union’s Pursuit of Being a Coherent and Effective Foreign and Security Policy Actor in Global Politics. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 5(9), 123-153.
- Keukeleire, S. & Raube. K. (2012). Common Security and Defense Policy: Development, Added Value, and Challenges. Federiga Bindi ve Irina Angelescu (Der.), *The Foreign Policy of the European Union: Assessing Europe's Role in the World* içinde (ss. 62–84). Washington: Brookings Institution Press.
- Krotz, U. & Maher, R. (2016). Europe’s crises and the EU’s ‘big three’. *West European Politics*, 39(5), 1053-1072.
- Larsen, H. (2002). The EU: A Global Military Actor?. *Cooperation and Conflict*, 37(3), 283-302.
- Radio Liberty. (2004). EU Shrugs Off Kuchma's Strategic Maneuverings. Erişim Tarihi: 05.01.2021, <https://www.rferl.org/a/1054044.html>
- Manners, I. (2002). Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?. *JCMS*, 40(2), 235-258.
- Manners, I. (2006a). European Union, normative power and ethical foreign policy. David Chandler ve Volker Heins (Der.), *Rethinking Ethical Foreign Policy: Pitfalls, possibilities and paradoxes* içinde (ss. 116-136). New York Routledge.
- Manners, I. (2006b). The European Union as a Normative Power: A Response to Thomas Diez. *Millennium -Journal of International Studies*, 35(1), 167-180.
- Manners, I. (2008). The normative ethics of the European Union. *International Affairs*, 84(1), 65-80.
- Milczarek, D. (2006). Eastern Dimension of the European Union’s Foreign Policy. *Yearbook of Polish European Studies*, 10, 9-26.
- Mix, D.E.(2013). The European Union: Foreign and Security Policy, *CRS Report for Congress, Research Papers R41959*.
- Molchanov, M. A. (2004). Ukraine and the European Union: a Perennial Neighbour?. *European Integration*, 26(4), 451-473.
- Nitoiu, C. (2016). Towards conflict or cooperation? The Ukraine crisis and EU-Russia relations. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16(3), 375-390.

- Nitoiu, C. & Sus, M. (2017). The European Parliament's Diplomacy – a Tool for Projecting EU Power in Times of Crisis? The Case of the Cox–Kwasniewski Mission. *Journal of Common Market Studies*, 55(1), 71-86.
- Polner, G. (2010). "A Stronger European Parliament and Its New Role in the European Union's Foreign Policy", International Conference on Lisbon Treaty, EU Law Center, Yonsei Law School, ss.255-275, Seoul.
- Redei, L. (2013). Normative Parliamentarians: The European Parliament's Role in the EU's Foreign Policy Process, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Central European University, Macaristan.
- Redei, L. & Romanyshyn, I. (2015). "The EU's Invisible Diplomacy: The European Parliament's External Action in the Lead-Up to the Ukraine Crisis", The European Union Studies Association Biennial Conference, Boston.
- Reinprecht, M. & Levin, H.(2015). *Democratization through public diplomacy: An analysis of the European Parliament's reaction to the Arab Spring*, Los Angeles: Figueroa Press.
- Rosen, G. (2014). A Budgetary Advance The European Parliament's Growing Role in EU Foreign Policy, *Arena Working Paper* 9.
- Rosen, G. (2015). Striving for Influence: The European Parliament in EU Foreign Policy, *Arena Report* 2/15.
- Rumrich, L.(2006). The CFSP within the institutional architecture: the role of the European Parliament. *Hanse Law Review*, 2(2), 211-218.
- Savaşan, Z.(2007). CFSP/ESDP and the New EU Treaty. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 12(3), 1-25.
- Samokhvalov, V. (2007). Relations in the Russia-Ukraine-EU Triangle: "Zero-Sum Game" or not?. *EU Institute for Security Studies- Occassional Paper*, Sayı:68.
- Solonenko, I.(2006). European Neighbourhood Policy–The Perception of Ukraine. *Foreign Policy in Dialogue*, 7(19), 44-52.
- Spiliopoulos, O. (2014). The EU-Ukraine Association Agreement as a Framework of Integration between the Two Parties, *Procedia Economics and Finance*, 9, 256-263.
- Srebrnik, H. (2014). Ukraine Torn Between East and West. Erişim Tarihi: 17.12.2020, <http://sheldonkirshner.com/ukraine-torn-between-east-and-west/>
- Stavridis, S. (2016). The European Parliament's contribution to the R2P debate: lessons from the Libyan and Syrian conflicts. *Global Affairs*, 2(2), 187-201.
- Zafar, S.S. (2015). The Ukraine Crisis and the EU. *Journal of European Studies*, 31(2), 55-69.
- Zagorski, A.(2004). Policies towards Russia, Ukraine, Moldova and Belarus. Roland Dannreuther (Der.), *European Union Foreign and Security Policy* içinde (ss.79-97). New York: Routledge.
- Zanon, F. (2005). The European Parliament: an autonomous foreign policy identity. Esther Barbe ve Anna Herranz-Surralles (Der.), *The Role of Parliaments in European Foreign Policy: Debating on Accountability and Legitimacy* içinde (ss.108-123). Barcelona: Office of the European Parliament in Barcelona.

- Wolczuk, K. (2003). Ukraine's policy towards the European Union: a case of 'declarative Europeanization'. Paper for the Stefan Batory Foundation Project- The Enlarged EU and Ukraine: New Relations, *Centre for Russian and East European Studies*, ss.1-28, Birmingham.
- Wolczuk, K. (2016). Ukraine and Europe: Reshuffling the boundaries of order. *Thesis Eleven*, 136(1), 54-73.